

Postavenie košických židov

Až do leta 1944 tvorili košickí židia druhú najväčšiu židovskú komunitu na území dnešného Slovenska a druhú najväčšiu aj v hraničnom regióne, ktorý bol v roku 1938 na základe prvej Viedenskej arbitráže pripojený k Maďarskému kráľovstvu. Podľa sčítania ľudu v Maďarskom kráľovstve z roku 1941 žilo v meste 10 079 obyvateľov židovského vierovyznania, ktorí predstavovali viac ako 15 % populácie Košíc (a 277 obyvateľov židovského pôvodu sa hlásilo k nejakému kresťanskému vierovyznaniu). Košice zohrali špecifickú úlohu v logistike holokaustu v Maďarsku. V meste bolo vytvorené geto pre miestnu židovskú komunitu, zriadený zberný tábor pre židov z Abovsko-turnianskej župy a v neposlednom rade sa Košice stali aj hlavným železničným uzlom, kadiaľ prechádzali, až na niektoré výnimky, všetky transporty vypravované v období od mája do júla 1944 a smerujúce z Maďarska do vyhladzovacieho tábora Auschwitz-Birkenau.

Nemecká okupácia Maďarska (19. marca 1944) spečatila osud košických židov. Po už platných židovských zákonoch nasledovalo zavedenie ďalších drakonických protizidovských opatrení. Na základe nariadení ministerstva vnútra sa začala getoizácia židovského obyvateľstva, najprv v severovýchodnej časti krajiny. V týždni od 20. do 27. apríla 1944 maďarské úrady v Košiciach násilne vystaňovali židovských obyvateľov z ich domovov. Väčšinu z nich vyhnali priamo cez mesto do tehelne v juhozápadnej časti mesta, zatiaľ čo tisíce ľudí natlačili do synagóg a do iných verejných budov. Následne ich presunuli do dvoch zberných táborov v tehelni.

Geto v centre Košíc existovalo sotva dva týždne a bolo zrušené v sobotu 13. mája 1944, keď sa aj tamojšie židovské obyvateľstvo muselo presunúť do tehelne. O dva dni neskôr, 16. mája, boli vypravené prvé transporty do vyhladzovacieho tábora Auschwitz-Birkenau.

(Csösz, L., Szeghy-Gayer, V. (2023). Mapy tragédie židov v Košiciach (1944). Košice: Spoločenskovedný ústav CSPV SAV, v.v.i.)

